„Literele şi ornamentele vechilor tipografii din Ungaria“[1]

Cornel TATAI-BALTĂ

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Facultatea de Istorie și Filologie
„December 1, 1918” University from Alba Iulia, Faculty of History and Philology
Personal e-mail: ctataibalta@yahoo.com

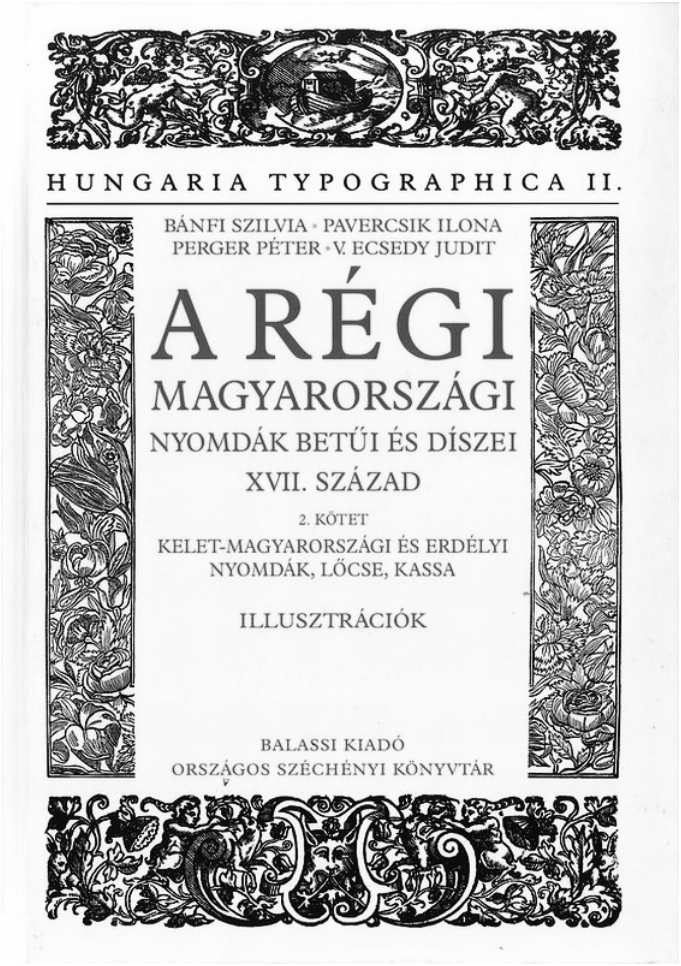
Renumita cercetătoare din Budapesta, V. Ecsedy Judit a publicat în anul 2004 un amplu volum consacrat materialului grafic și tipografic utilizat în oficinele din întreaga Ungarie istorică a secolelor XV-XVI (deci și din Transilvania). În anul 2010 a publicat un alt volum de mari dimensiuni ce vizează aceeași problematică, dar cu referire la tipografiile din nordul și vestul Ungariei pe parcursul secolului al XVII-lea (vezi semnalarea noastră din revista *Transilvania,* nr. 3-4/2011, p. 152). Astfel, era inaugurată seria de cărți *Hungaria Typographica*.

Deoarece în secolul al XVII-lea numărul de cărți apărute a crescut rapid, iar tehnicile de tipărire s-au îmbogățit, a fost necesar ca expunerea materialului să facă obiectul încă unui volum pe care ne propunem să îl înfățișăm în mod succint. Cel de al doilea volum, dedicat aspectului tipografic și grafic al cărților din Ungaria secolului al XVII-lea, apărut în anul 2014 la Budapesta, este semnat, de data aceasta, de următorii pricepuți și harnici specialiști, menționați în ordine alfabetică: Bánfi Szilvia, Pavercsik Ilona, Perger Péter, V. Ecsedy Judit. Cu acest prilej se face referire la tipografiile din estul Ungariei, din Transilvania și din centrele Lőcse (Levoča) și Kassa (Košice), situate în nord. Prima parte a volumului cuprinde *Studiile,* consacrate numeroaselor tipografii, și *Catalogul,* iar a doua parte, *Ilustrațiile*, redate impecabil, la scara unu la unu.

Cartea debutează cu o *Prefață,* tradusă în limba engleză, în care se schițează structura acesteia și aspectele urmărite de către cercetători. Studii temeinice, bazate pe o bibliografie selectată cu grijă, ne introduc în procesul de creație al tipografiilor din: Lőcse (Levoča), Kassa (Košice), Sárospatak, Debrecen, Várad (Oradea), Gyulafehérvár (Alba Iulia), Preszáka (Presaca Ampoiului), Kolzsvár (Cluj-Napoca), Keresd (Criș), Szeben (Sibiu), Brassó (Brașov), Csíksomlyó (Șumuleu) și Szászsebes (Sebeș).

De notat că între contribuțiile istoriografice privitoare la cărțile tipărite în Transilvania se află cele semnate de: Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche (1508-1830),* București, 1903-1944; Andrei Veress, *Bibliografia româno-ungară,* vol. I, București, 1931; Haiman György, *Tótfalusi Kis Miklós, a betűművész és a tipográfus,* Budapest, 1972, versiunea în engleză, 1983; Jakó Zsigmond, *Erdélyi féniks, Misztótfalusi Kis Miklós öröksége,* Bukarest, 1974 ș.a.; Eva Mârza, *Din istoria tiparului românesc. Tipografia de la Alba Iulia, 1577-1702,* Sibiu, 1998; V. Ecsedy Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában, 1473-1800,* Budapest, 1999 ș. a.; Eugen Pavel, *Carte și tipar la Bălgrad (1567-1702),* Cluj-Napoca, 2001; etc.

Se precizează faptul că a fost urmărită prestația tuturor oficinelor tipografice din centrele avute în vedere, într-unele dintre acestea funcționând chiar două sau trei tipografii independente. De pildă, la Cluj funcționa tiparnița lui Heltai, cea a cultului reformat, cea reformată a lui Tótfalusi Kis Miklós și

cea unitariană. Activitatea câtorva ateliere tipografice depășește data de 1700. Bogata activitate desfășurată de Tótfalusi Kis Miklós este urmărită până în anul 1702, când moare. Tipografia Mitropoliei Ortodoxe de la Alba Iulia este supusă atenției până în 1702, când iese de sub teascuri ultima carte. Oficina unitariană din Cluj este prezentată până la închiderea ei în 1703. Se mai afirmă în prezentul volum că sunt înfățișate doar acele ilustrații, foi de titlu, cadre de foaie de titlu, borduri, blazoane, viniete, personaje, hărți, inițiale, semne muzicale, flori tipografice, litere ș. a. doar dacă acestea au fost întâlnite în cel puțin un exemplar al unei tipărituri sau fragment al acesteia. Este foarte posibil ca unele tipărituri să nu fi ajuns până la noi. Ca atare, materialul grafic și tipografic existent în carte, probabil, nu este exhaustiv, după cum concluzionează autorii.

Prin urmare, acest volum apărut în 2014, alături de cel tipărit în 2010, acoperă toate aspectele cărților imprimate în secolul al XVII-lea în Ungaria medievală. Așa cum s-a văzut din cele relatate mai sus, au fost aduse la cunoștința specialiștilor și a publicului însetat de cultură și artă, nu doar gravurile în lemn și metal cu o valoare estetică evidentă, ci tot materialul grafic și tipografic, până la cel mai modest. În acest fel, cititorul își poate făuri o viziune de ansamblu, atotcuprinzătoare asupra stadiului ridicat în care se afla tiparul din Ungaria în veacul avut în vedere. Chiar dacă de-a lungul vremii au apărut diverse cărți și studii cu referire la respectivul subiect, au rămas, până la cercetarea de față, încă numeroase probleme care trebuiau a fi scoase la lumină. O dovadă concludentă în acest sens este că deși excepționalului tipograf și gravor Tótfalusi Kis Miklós i-au fost consacrate lucrări valoroase, acestea nu au reușit să prezinte în totalitate preocupările sale.

Acest nou volum referitor la *Literele și ornamentele vechilor tipografii din Ungaria* posedă și un Îndrumător al catalogului, tradus în engleză, care facilitează buna înțelegere a textelor și imaginilor. Un indice de persoane și locuri încheie această utilă și valoroasă carte, elaborată cu evidentă pasiune, răbdare și competență profesională. Ea onorează știința și cultura plămădită în Europa.

Note:

1. Bánfi Szilvia, Pavercsik Ilona, Perger Péter, V. Ecsedy Judit, *A régi Magyarországi nyomdák betűi és díszei XVII. század, 2 Kötet, Kelet – Magyarországi és Erdélyi nyomdák, Lőcse, Kassa,* Budapest, Balassi Kiadó – Országos *Széchényi* Könyvtár, 2014, 1215 p. (cu il.)